

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЯ ФУНКЦІЇ ЗАХИСТУ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО АБО НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ

Олександр Андрійович ОЛІЙНИК,

*здобувач Науково-дослідного
інституту публічного права*

Кримінальне провадження, поза усіляким сумнівом, незалежно від того чи здійснюється воно в «звичайних» чи «надзвичайних» умовах, наприклад, в умовах воєнного або надзвичайного стану, має забезпечити виконання тих завдань, які проголошено у ст. 2 КПК України. Зокрема це стосується завдання зі швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду, яке пов'язано з діями уповноважених органів з встановлення обставин кримінального провадження. І відмітимо, що їх здійснення неможливе без певних процесуальних інструментів – слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, які виступають засобами досягнення мети кримінального провадження та засобами доказування. Їх правовому регулюванню, на відміну від інших засобів збирання доказів, присвячені окремі глави 20-21 КПК України. Ці дії складають основний обсяг процесуальної діяльності дізнавача, слідчого, прокурора, суду під час кримінального провадження. І саме завдяки ним сторони забезпечують досягнення загальних завдань кримінального провадження та забезпечують відстоювання власних інтересів.

Цілковито зрозуміло, що при внесенні змін та доповнень до КПК України в частині введення положень, які визначають особливості процесуального режиму здійснення кримінального провадження в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції чи заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації у Донецькій та Луганській областях, інститут слідчих дій не міг не бути доповнений відповідними нормами, які б відобразили певну специфіку процесуальної діяльності в цих особливих умовах, що склалися в нашій державі. Метою внесення цих норм слід вважати регламентацію особливого режиму кримінального провадження в надзвичайних умовах та станах, що обумовлює специфіку процесуального порядку проведення таких дій. Звісно цей новий стан правового регулювання кримінального провадження, де така тенденція змін кримінального процесуального законодавства обумовлено ситуацією, що склалася в державі та умовами, в яких відбувається здійснення в цілому кримінального провадження та зокрема слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій.

Зокрема останні зміни до КПК визначили, що на місцевості (адміністративній території), на якій діє правовий режим воєнного, надзвичайного стану, проведення антитерористичної операції чи заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, у разі неможливості виконання у встановлені законом строки слідчим суддею повноважень, передбачених статтями 234, 235, 247 та 248 КПК України ці повноваження виконує відповідний прокурор. Тобто були внесені зміни до процесуального порядку, про-

цесуальної форми проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій.

Але постає питання: чи не призведе таке спрощення процесуальної форми проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, навіть не до обмеження процесуальних гарантій прав особи, а до скасування прав, свобод та нехтування законними інтересами учасників кримінального провадження, зокрема прав, свобод та законних інтересів сторони захисту.

На наш погляд, відмічене вище спрощення кримінальної процесуальної форми проведення вказаних дій, по-перше, не може за своєю сутністю та наслідками призводити до обмеження сторони захисту в її правах та перешкоджати реалізації функції захисту, зокрема при проведенні таких дій, а, по-друге, процесуальна форма реалізації функції захисту має забезпечувати надійну реалізацію однойменної функції стороною захисту під час кримінального провадження і як наслідок – забезпечувати права і свободи особи у кримінальному судочинстві.

Виходячи з наведеного, а також спираючись на аналіз чинного КПК України, практику його застосування, беручи до уваги відповідні норми Конституції України, міжнародно-правових договорів України, зробимо деякі висновки щодо зміни змісту та характеру нормативно-правового регулювання проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій та особливостей реалізації функції захисту під час їх проведення в умовах воєнного або надзвичайного стану. Зокрема відмітимо наступне:

- за своєю сутністю зміни до КПК України (розділ IX-1) обумовлені особливим режимом здійснення кримінального провадження в особливих умовах та надзвичайних станах та спрямовані на певне спрощення кримінальної процесуальної форми проведення слідчих (розшукових) дій;

- зміни до КПК України (розділ IX-1) забезпечують досягнення завдань швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду в умовах воєнного або надзвичайного стану, але вони потенційно можуть призводити до обмеження кримінальних процесуальних гарантій прав та свобод учасників кримінального провадження з боку сторони захисту;

- належна та всебічна реалізація функції захисту під час проведення слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного або надзвичайного стану набуває значення гарантії отримання належних, допустимих та достовірних доказів як передумови ухвалення законного, обґрунтованого та мотивованого рішення у кримінальних провадженнях.

- подальші зміни кримінальної процесуальної форми проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного або надзвичайного стану мають бути збалансовані, тобто враховувати не тільки публічні інтереси, а й права, свободи та законні інтереси учасників кримінального провадження;

- недостатньо виважений підхід законодавця до регламентації процесуального режиму форми проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного або надзвичайного стану може призвести до необґрунтованого обмеження кримінальних процесуальних гарантій прав особи, а часом отримати форму порушення або навіть стати фактором скасування прав, свобод та нехтування законними інтересами учасників кримінального провадження;

- реалізація функції захисту під час проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного або надзвичайного стану стосується активної її участі у кримінальному провадженні завдяки: здійсненню перевірки (через подання відповідних клопотань, шляхом оскарження, участі у розгляді питань сторони захисту слідчим суддею (у виключних випадках прокурором) законності і обґрунтованості проведення вказаних дій; вжиттю заходів щодо неможливості обмеження сторони захисту в її правах при проведенні таких дій або перешкоджанню під час їх проведення процесуальним формам реалізації функції захисту; ініціюванню стороною захисту проведення слідчих (розшукових) та негласних (розшукових) дій шляхом подання клопотання в порядку ст. 220 КПК України; активна реалізація з боку сторони захисту процесуальних прав на участь у слідчих (розшукових) діях, що здійснюється за клопотанням сторони захисту; перевірку при ознайомленні з матеріалами кримінального провадження даних про уповноважених на проведення процесуальних дій осіб з відомостями про призначення конкретного дізнавача, слідчого, прокурора на ведення кримінального провадження; за неможливості безпосередньої участі захисника у проведенні слідчої (розшукової) дії залучати іншого захисника для проведення окремої процесуальної дії тощо.

Як завершення дослідження питання реалізації функції захисту під час проведення слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного або надзвичайного стану, відмітимо, що в ситуації введення та практичного здійснення особливого режиму кримінального провадження в цих умовах саме належна реалізації стороною захисту відповідної однойменної функції та наданих для цього повноважень і виступає найбільш ефективною та дієвою гарантією охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження та застосування до кожного учасника кримінального провадження належної правової процедури.